

EDUCACIÓ FÍSICA ESPECIAL: ACTITUD I FORMACIÓ DELS DOCENTS A PRIMÀRIA

Fco. Javier Hernández Vázquez,

*Professor Titular de Didàctica
i Fonaments de l'Educació Física Especial.*

Víctor Hospital i Tort,

Professor Agregat d'Ensenyament Secundari.

Carlos López Pérez,

Professor Agregat d'Ensenyament Secundari.

Paraules clau:

educació física, etapa primària,
necessitats educatives especials,
actitud i desenvolupament professional.

Resum

Aquest article analitza la situació actual del professorat de l'Educació Física de Primària a la ciutat de Barcelona davant l'atenció a la diversitat. La investigació se centra en l'anàlisi de l'actitud i el desenvolupament professional com a elements vitals i interrelacionats entre si per a l'èxit de l'atenció a la diversitat. És un estudi socioeducatiu sobre la situació (actitud i formació) del professorat respecte als alumnes amb necessitats educatives especials. La recopilació de les dades es realitza a partir de l'administració d'un qüestionari entre una mostra de professorat d'Educació Física. Els autors constaten en l'estudi la positiva i generalitzada resposta del professorat d'Educació Física cap a la integració, les limitacions pedagògiques del professorat, les dificultats del professorat per dur a terme adequacions curriculars individuals, la formació per atendre la diversitat sembla inadequada i sembla que hauria de centrar-se en aspectes més metodològics i en el coneixement de les diverses necessitats educatives especials.

Abstract

This article analyses the present day situation of Primary School Physical Education teachers in Barcelona, in the face of diversity. The work is based on the analysis of attitude and professional development as vital, inter-related elements for the success of attention to diversity. It is a socioeducative study about the situation (attitude and formation) of the teachers with respect to the students with special educative needs. The summary of the data was realised beginning with a questionnaire amongst a sample of PE. teachers. The authors confirm in the work the positive and generalised reply of the PE. teachers towards integration, the pedagogical limitations of the teachers, their difficulties in bringing about adequate individual curriculum, the formation in the face of diversity appears inadequate and should be centred on more methodological aspects, and in the knowledge of the various special educative needs.

Introducció

El model polític d'integració adoptat en el nostre país posa èmfasi en els recursos externs i ignora la formació del professorat ordinari en l'àmbit dels alumnes amb necessitats educatives especials (NEE). Això dona lloc, a la pràctica, al fet que la formació del professorat sigui l'aspecte més descuidat. Aquest estudi pretén orientar, enriquir i ajudar amb més elements el desenvolupament de la formació continuada del professorat en

Educació Física davant l'atenció a la diversitat. Per això, plantejem la situació real del professorat d'Educació Física—45 centres de Barcelona capital— respecte l'actitud i desenvolupament professional en un context com la ciutat de Barcelona. Tot això amb la finalitat de contribuir a millorar en la mesura del possible els aspectes generals de la formació en l'Educació Especial i de forma particular en la formació de l'Educació Física Especial del professorat dels centres ordinaris.

Aquest estudi és rellevant en la mesura que mostra una situació del professorat complexa amb la qual ha de conviure dia a dia i a la qual ha de donar resposta per optimitzar la seva competència amb l'alumnat amb necessitats educatives especials. Aquest treball pretén apuntar certs criteris d'anàlisi en la millora de la formació i de l'actitud del professorat en Educació Física per atendre l'atenció i la diversitat. És per això que presentem un estudi socioeducatiu sobre la situació del professorat d'Educació Física respecte l'alumnat amb necessitats educatives especials.

Per últim, cal remarcar que un dels objectius de la LOGSE (Llei d'ordenació general del sistema educatiu) és l'evolució de l'atenció als alumnes amb necessitats educatives especials, de manera que modifica radicalment els plantejaments dels centres educatius segregats i els converteix en centres de recursos. És per tot això que la formació del professorat en centres educatius ordinaris ha de comportar una formació addicional i permanent per atendre la diversitat. Aquest estudi destaca una sèrie de respostes donades pels professors per elaborar programes de formació complementària i contínua.

Disseny de la investigació

Els conceptes claus que es deriven de les hipòtesis plantejades per a la seva operació són: a) actitud positiva respecte la diversitat; b) reconeixement de les limitacions pedagògiques; c) imputació d'aquestes a l'administració; d) acusació de falta de sensibilitat respecte la diversitat a l'administració; e) falta de mitjans materials; f) formació deficient; g) falta de demanda de Formació Permanent; h) sensació de desbordament davant les exigències que implica l'atenció a la diversitat; i) desgana davant l'esforç addicional. Cada un d'ells pot ser reformulat com a hipòtesis operatives a les quals cal donar resposta amb la investigació empírica. Així doncs, els indicadors mesurables amb els quals es pot afirmar o rebutjar les esmentades hipòtesis són els percentatges de respostes positives o negatives recollides en la mostra a cada una de les preguntes del qüestionari (vegeu Annex 1). En la mesura del possible, s'ha buscat sempre formular més d'una pregunta per donar resposta a una hipòtesi, les quals s'han intentat formular, o bé una vegada en positiu i una altra en negatiu, o bé una vegada en preguntes obertes i una altra en tancades amb la finalitat de minimitzar la subjectivitat induïda per la formulació o la situació en el qüestionari de les preguntes o, si més no, detectar-la en el moment en què les respostes siguin contradictòries.

Aquesta nova formulació es podria glossar de la següent manera:

- L'actitud dels professors d'Educació Física respecte l'atenció a la diversitat serà en gran mesura positiva.
- Els professors d'Educació Física reconeixeran en la seva majoria les seves limitacions pedagògiques per fer front a l'atenció a la diversitat.
- Les limitacions per fer front a l'atenció a la diversitat s'imputaran en gran mesura a l'Administració.
- La majoria de professors d'Educació Física imputen una falta de sensibilitat a l'Administració respecte a l'atenció a la diversitat.
- Les limitacions per afrontar l'atenció a la diversitat són imputades a la falta de mitjans materials.
- La formació per fer front a l'atenció a la diversitat serà considerada per la majoria del col·lectiu com a deficient.
- Les deficiències en la Formació Permanent respecte a l'atenció a la diversitat en Educació Física són degudes a la falta de demanda per part del col·lectiu de professors.
- Es detecta una sensació de desbordament per les exigències que implicaria l'atenció a la diversitat en la majoria de professors d'Educació Física.
- Es detecta una certa desgana en el col·lectiu de professors d'Educació Física per realitzar esforços addicionals per atendre la diversitat a l'aula.

Com es pot veure pel tipus d'hipòtesis que es plantegen, el seu estudi passaria per una recollida d'informació de tipus qualitatiu (entrevistes en profunditat). Malgrat tot, hi ha diferents motius pels quals s'ha optat per la investigació quantitativa. No només l'aspecte pressupostari, que sens dubte és primordial, ens ha portat a aquesta decisió. El fet que ja existissin estudis previs en aquest àmbit en altres contextos, potser feien menys aconsellable una enquesta teòrica del tema. L'elaboració d'una teoria globalitzadora i universalitzable requereix prèviament investigacions de base que reflecteixin els detalls de la realitat que pretén ser conceptualitzada.

L'especificitat de la realitat educativa de Barcelona fa aconsellable la captació d'informació d'acord amb un espectre el més ampli possible que reculli les diferents morfologies que s'hi donen. Per això, s'ha optat per l'elaboració d'una enquesta i com a conseqüència, s'han reprès propostes ja existents a les quals s'han afegit les qüestions que permetien donar resposta a les hipòtesis anteriorment plantejades. Aquestes propostes són, en primer lloc, l'adaptació del qüestionari ja existent (Barroso, 1991) realitzada per Hernández (1995) per al curs de postgrau "Activitats físiques adaptades (AFA)", en segon

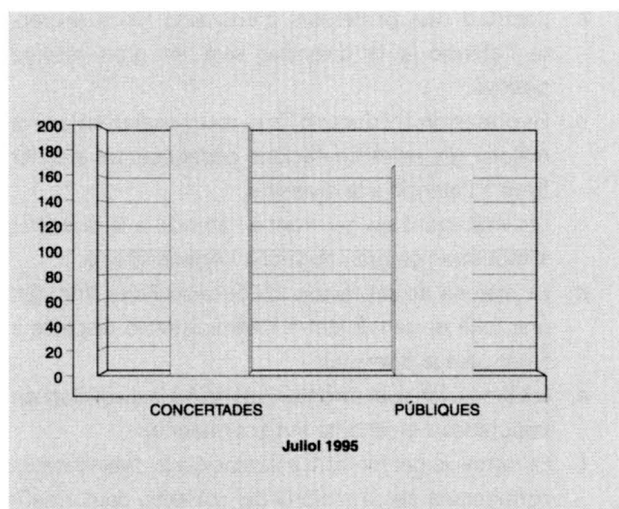

Figura 1. Escoles públiques de Barcelona ciutat.

lloc, els aspectes proposats per altres estudis sobre el tema com l'experiència amb alumnes amb necessitats educatives especials (Rizzo i Vispoel, 1992), sexe i edat (Marston i Leslie, 1983; Rizzo i Vispoel, 1991) o l'experiència educativa en general (Solomon i Lee, 1991), tal i com es recull en Hernández (1995), i, finalment, les propostes de formulació fetes per Verdugo (1994).

El qüestionari s'ha compost tal i com segueix (vegeu annex):

- Les preguntes 11 i 15 donen resposta directa a la hipòtesi *a*, mentre que de la 6 i 31 es poden deduir criteris més subjectius amb què afirmar o rebutjar-la.
- Les preguntes 8, 9, 23 i 25 donen resposta directa a *b*, mentre que de les de 4, 7, 10 i 13 es poden deduir criteris més subjectius amb els quals afirmar-la o rebutjar-la.
- La pregunta 12 dóna resposta directa a *c*, mentre que de la de 3 es poden deduir criteris més subjectius amb els quals afirmar-la o rebutjar-la.
- Les preguntes 21 i 22 donen resposta directa per poder afirmar o rebutjar la hipòtesi *d*.
- La pregunta 24 dóna resposta directa per poder afirmar o rebutjar la hipòtesi *e*.
- Les preguntes 5, 14, 18, 19 i 20 donen resposta directa a *f*, mentre que de les de 16 i 17 es poden deduir criteris més subjectius amb els quals afirmar-la o rebutjar-la.
- Les preguntes 1 i 2 donen resposta directa per poder afirmar o rebutjar la hipòtesi *g*.

- Les preguntes 26 i 27 donen resposta directa per poder afirmar o rebutjar la hipòtesi *h*.
- Les preguntes 28, 29 i 30 donen resposta directa per poder afirmar o rebutjar la hipòtesi *i*.

Tria de la mostra

La població sobre la qual se centra aquesta investigació són els centres públics de Primària de la ciutat de Barcelona. Aquestes escoles es divideixen en dos blocs clarament diferenciats: escoles que pertanyen a l'Administració, a les quals anomenarem públiques (Generalitat de Catalunya i Ajuntament de Barcelona) i escoles concertades, en què evidentment no s'inclouen els centres privats. Les dades d'aquestes escoles han estat extretes de la "Guia de centres docents de Barcelona" (juliol, 1995), editada per l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona, ja que és la guia publicada més recent. A partir d'aquesta guia, hi ha a Barcelona ciutat un total de 367 escoles públiques i concertades de Primària. Aquestes es divideixen en (vegeu taula 1):

Centres concertats:	199 (54,2%)*
Centres públics:	168 (45,7%)*
(vegeu figura 1)	

* Aquests dades seran de gran importància en la fase de disseny de la mostra.

Taula 1.

Per aconseguir les dades sobre les escoles públiques i concertades de Barcelona que estan realitzant integració, hem comptat amb la col·laboració del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, el qual ens ha facilitat els centres que estan fent integració (des del curs 1991-1992 fins al curs 1995-1996), així com les necessitat educatives especials que presenten els alumnes integrats i la seva edat.

En relació amb les escoles que fan integració a Barcelona de forma oficial formen un total de 118, repartides de la següent manera (vegeu taula 2):

Centres concertats:	17 (14,40%)
Centres públics:	101 (85,59%)
(vegeu figura 2)	

Taula 2.

Així, del total d'escoles públiques i concertades (367 entre les dues) de Barcelona ciutat només el 32,15% d'aquestes fan integració (118 respecte el total). Si diferenciem entre centres concertats i públics observem que,

- el 8,54% de les escoles concertades fan integració,
- el 60,11% de les escoles públiques fa integració,

i es pot apreciar que hi ha una clara diferència entre ambdós tipus d'escoles. Aquesta clara diferència que hi ha en el procés d'integració que hi ha entre l'escola concertada i l'escola pública es tindrà en compte posteriorment per a l'elaboració d'escoles participants en el nostre estudi (figura 3).

Disseny de la mostra

La recollida de les dades es va realitzar a través d'un mostreig aleatori ponderat o estratificat sobre la proporció d'escoles concertades i públiques del total d'escoles de Primària de Barcelona ciutat. El motiu es fonamenta en les diferències significatives que s'aprecien en relació a les que fan integració entre ambdós tipus d'escoles.

Per a la selecció de la mostra, primer hem identificat numèricament tots els col·legis públics de Primària de Barcelona ciutat i els hem separat en concertat i públics. La mesura de la mostra ha estat de 50 individus, és a dir, 50 escoles. L'ideal haurien estat 100 individus, és a dir 100 escoles, nombre que determina una major fiabilitat en les dades obtingudes a partir d'un estudi estadístic. Malgrat tot, i davant la incapacitat temporal de passar el qüestionari a 100 escoles, ens vam cenyir a 50 escoles de Barcelona. Com la població a estudiar és inferior a 500 escoles de la ciutat de Barcelona i per tal que l'estudi garanteixi una mínima rigorositat, sabem que el límit inferior que s'ha d'utilitzar és de 30 individus, que és un altre nombre crític per a la fiabilitat de la investigació. Per assegurar-nos l'obtenció d'aquests 30 individus, es determina com a mesura final de la mostra l'esmentat de 50 individus.

Per a l'obtenció dels centres que intervindran en l'estudi, s'ha creat un programa informàtic anomenat "alea" que ens permet l'aleatorietat en el mostreig. El funcionament d'aquest programa és molt senzill i és independent de la mesura de la població i de la mostra. L'aleatorietat d'aquest programa es deu al fet que recull com a llavor per a la creació de nombres aleatoris el rellotge de l'ordinador; sense aquesta llavor, els nombres que se seleccionessin serien sempre els mateixos. Per a la tria de la mostra amb aquest programa, primer se li ha de donar la mida de la població (mínim i màxim), i després determinar la mida de la mostra (valors a escollir entre el mínim i el màxim).

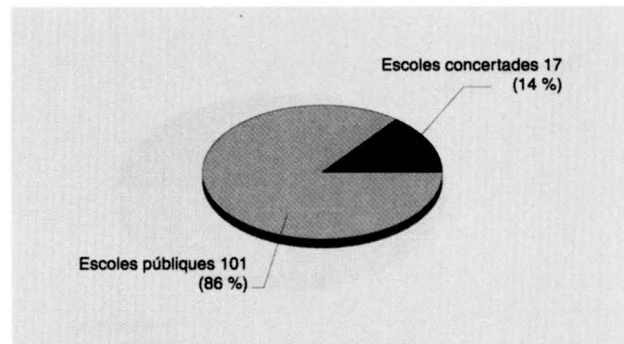

Figura 2. Escoles que realitzen integració a Barcelona ciutat (juliol 1995).

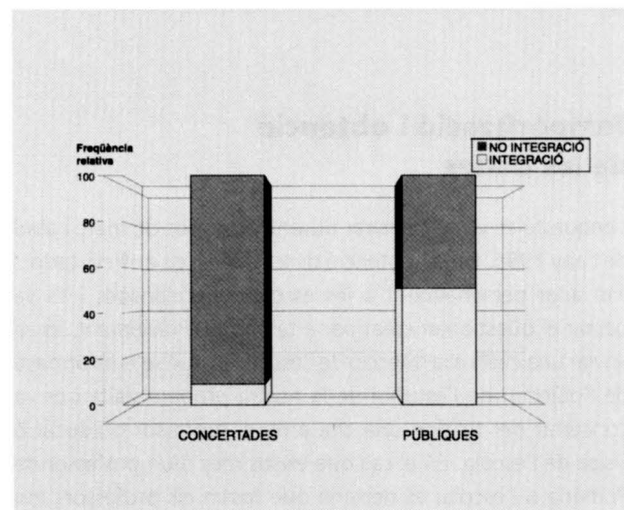

Figura 3. Proporció d'escoles amb integració i escoles sense integració a Barcelona ciutat.

(Realitzat a partir de les dades facilitades pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya des del curs 1991-92 fins el 1995-96 i de la Guia de Centres Docents de Barcelona (Institut Municipal d'Educació de Barcelona, juliol de 1995).

Un cop creat el programa informàtic que ens ajudarà a l'obtenció de la nostra mostra, hem de determinar els valors que hem d'introduir i anotar després els resultats. Així, tenim (vegeu taula 3):

- Escoles concertades:
Mínim: 1 Màxim: 199
Escoles a escollir: 27 (54,2%)
- Escoles públiques:
Mínim: 1 Màxim: 168
Escoles a escollir: 23 (45,8%)

Taula 3.

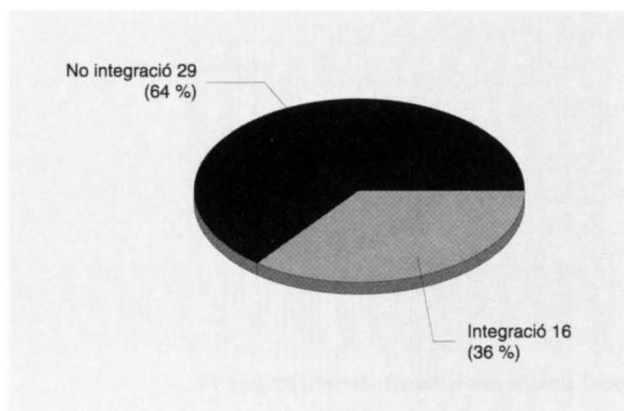

Figura 4. Les escoles concertades de la mostra són un 51% i les públiques són un 49%.

Temporització i obtenció de les dades

L'enquesta es va administrar durant els mesos de març i abril de l'any 1996. Per a l'obtenció de les dades, els entrevistadors van anar personalment a les escoles seleccionades i es va passar el qüestionari creat per a tal motiu. Prèviament, es va enviar una carta a la direcció de l'escola en què se'ls informava de l'objectiu de l'estudi i de la nostra propera visita i es va concertar per telèfon una cita amb el professor d'Educació Física de l'escola. En el cas que existís més d'un professor de Primària a l'escola, es deixaria que fossin els professors qui triessin qui hauria de realitzar l'enquesta. Les enquestes es van dur a terme personalment pel professor d'Educació Física de les escoles seleccionades. Les pautes per al compliment de l'enquesta es van donar abans de la seva realització. Així mateix, els administradors de l'enquesta van estar al costat del professor enquestat per assessorar-lo de qualsevol dubte que pogués sorgir, però també per controlar que s'estava fent dins de les normes establertes.

Tractament de les dades

L'objectiu era recopilar una sèrie d'informacions en relació amb l'actitud del professorat d'Educació Física davant l'atenció a la diversitat. El seu posterior tractament ens servirà per descobrir les possibles relacions entre les actituds detectades i els dèficits d'oferta i demanda en la formació permanent en els termes plantejats en la formulació de les hipòtesis.

L'anàlisi de les dades seguirà, per tant, el format establert a les hipòtesis. Així, per a cada una d'elles s'aniran tractant

totes aquelles preguntes que ens serveixin per a la seva confirmació o rebutj. L'anàlisi univariant serà la nostra eina principal de treball. D'acord amb ella, podrem deduir reflexions que ens mostrin la tendència del professorat de la mostra analitzada en sentit favorable o contrari a les hipòtesis que ens havíem plantejat. Tal i com aquestes s'han plantejat, la seva acceptació o rebutj passen per una anàlisi qualitativa, ja que la formulació d'hipòtesis quantitatives no tindria cap sentit davant les reflexions que ens hem proposat.

Característiques de la mostra

Les escoles que han participat en la investigació han estat un total de 45, de les 50 escollides inicialment. Els motius de no aconseguir administrar el qüestionari a 5 de les escoles és perquè han desaparegut com a centres de Primària, o perquè va ser impossible contactar amb el professorat i direcció del centre. D'aquestes 45 escoles que han participat en l'enquesta, un 64% no porten a terme integració i un 36% sí que la porten a terme segons les dades facilitades pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya (vegeu figura 4) contrastades amb la Guia de centres docents de Barcelona (juliol 1995), editada per l'Institut Municipal de Barcelona.

Les escoles concertades de la mostra són un 51% i les públiques són un 49%.

Resultats de la investigació

El total de les escoles públiques i concertades de Barcelona és de 367, de les quals un 32,15% fan integració (118 respecte del total). Ara bé, a efectes de l'estudi, cal remarcar que la gran majoria de les escoles que porten a terme integració poden englobar-se en l'escola pública, amb un 85,59% del total (101), enfront un 14% (17) només de les escoles concertades. Aquesta dada és molt significativa per entendre la situació socioeducativa de l'atenció a la diversitat en funció al fet que l'escola sigui pública o concertada.

Es corroboren correlacions en les respostes i variables com l'experiència docent en general i la titulació que posseeix el professorat participant en la investigació. El sexe, com en alguns estudis anteriors, no ha denotat cap relació amb les respostes. Variables com l'experiència amb alumnes amb NEE i etapa educativa en la qual exercia el professorat, que en estudis precedents influïen en les respostes (Morris & McCauley, 1977; Minner & Kutson, 1982; Marston & Leslie, 1983;

Rizzo, 1984; De Pauw & Goc Karp, 1990; Rizzo & Vispoel, 1991) en el nostre estudi gairebé no apunten cap relació. De la mateixa manera, l'edat del professorat no és una variable en la predisposició del professorat cap als alumnes amb NEE. Una de les variables que introduïem en el nostre estudi, com ara la divisió entre professorat d'escoles públiques i professorat d'escoles concertades, no ha progressat, malgrat tot, cap correlació amb les respostes.

Cal remarcar la generalitzada i positiva resposta del professorat d'Educació Física de Primària cap a la integració d'alumnes amb necessitats educatives especials. La major part dels professors d'Educació Física reconeixen les seves limitacions pedagògiques per fer front a l'atenció a la diversitat. El professorat d'Educació Física enquestat té dificultats per fer adequacions curriculars individualitzades. Un altre aspecte rellevant són les actituds a les quals es concedeix major importància davant els alumnes amb NEE i que són: el sentit positiu, la paciència i la comprensió. Com a conclusió d'aquesta hipòtesi, hi ha indicis de tota una sèrie de limitacions per afrontar l'atenció a la diversitat a les classes d'Educació Física, però que no són exclusivament limitacions pedagògiques. De les respostes s'intueix i es pot deduir que les limitacions s'imputen majoritàriament a l'Administració i a la falta de material. La majoria de professors d'Educació Física atribueixen una falta de sensibilitat per part de l'Administració respecte amb l'atenció a la diversitat. La formació per afrontar l'atenció a la diversitat és considerada per la majoria del col·lectiu com a inadequada. Consideren que s'hauria de centrar principalment en els aspectes metodològics i en el coneixement de les diferents necessitats educatives especials existents i que es realitzessin dins l'horari laboral del professor i s'adaptés a la realitat de cada centre educatiu, la qual cosa els permetria atendre els alumnes amb NEE i, d'una altra banda, s'evitaria que el professor fos l'únic punt de suport encarregat de l'educació d'aquests alumnes. De les respostes, es dedueix una falta d'interès per part del col·lectiu de professors. Totes les dades obtingudes ens mostren l'existència d'una deficiència en la formació contínua davant l'atenció a la diversitat.

Resulta especialment interessant, encara que sigui contradictori, la direcció que han pres les qüestions que donaven resposta a dues de les nostres hipòtesis operatives. La primera d'elles plantejava que es detecta una sensació de desbordament per les exigències que implicaria l'atenció a la diversitat en la majoria dels professors d'Educació Física, i la segona que es detectava una certa desgana en el col·lectiu de professors d'Educació Física per realitzar esforços addicionals per atendre la diversitat a l'aula. Les

respostes no confirmaven la sensació de desbordament esperada, la qual cosa plantejava una contradicció amb les respostes obtingudes per a l'anàlisi de l'acceptació de la integració per part del professorat d'Educació Física de la mostra. Aquestes respostes deixaven entreveure que aquesta superava les seves possibilitats. En resum, davant el discurs ideològic d'acceptació de la diversitat, l'actitud del professorat era majoritàriament positiva, mentre que davant la necessitat de formació, el propi professorat no demanava una formació continuada.

Possibles implicacions per a futurs estudis

A partir dels resultats obtinguts en el nostre estudi, hi ha tota una sèrie de preguntes que podrien perfectament proporcionar futures investigacions: des de qüestions com les esmentades en els resultats de la investigació fins a aspectes més globals que han aparegut al llarg de les reflexions plantejades. És obvi que oferim un primer estudi de la realitat concreta de les escoles de Primària de Barcelona pel que fa a l'Educació Física, l'actitud, el desenvolupament professional i l'atenció a la diversitat. A partir d'ella, cal preguntar-se sobre les causes que han pogut ser origen de les actituds detectades. Així, haurien de plantejar-se qüestions com: per què és reticent el professorat a formar-se?, com es pot millorar la formació continuada?, quina és la realitat que es dona en l'ensenyament secundari?, té l'atenció a la diversitat una continuïtat després de la Primària?, influeix la localització geogràfica de l'escola en l'atenció a la diversitat?, quants alumnes amb NEE hem d'atendre a l'aula d'Educació Física?, és més fàcil atendre alumnes amb NEE a l'aula d'Educació Física que a l'aula convencional?, estan els centres de recursos predisposats a col·laborar amb els centres ordinaris?, etc. Altres qüestions que també ens ofereixen possibilitats d'estudi en un futur són: reiterar la mateixa investigació després d'un cert temps analitzant els possibles canvis produïts en el professorat d'EF després de l'aplicació a tots els àmbits de la Reforma i replantejar l'estudi en una altra població per observar l'actitud inicial dels estudiants d'EF davant l'atenció a la diversitat.

Bibliografia

- AJUNTAMENT DE BARCELONA (1995). *Guia de centres docents de Barcelona*. Institut Municipal d'Educació de Barcelona.
- AA.VV (1991). *El professorat de Primària i Secundària a Catalunya: necessitats i perspectives en la seva formació permanent*. Barce-

- lona: Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona.
- AA.VV. (1992). *L'educació permanent dels professionals docents: Experiència d'un pla de formació dels professors al Prat de Llobregat. 1989-1991*. Barcelona: La Llar del Llibre.
- AA.VV. (Ministerio de Educación y Ciencia, 1984). *Proyecto de Reforma de la formación del profesorado*. Madrid: MEC.
- AA.VV. (1993). *Curriculum Educació Secundària Obligatoria "Àrea d'Educació Física"*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- BARROSO, E. (coordinador) (1991). *Respuesta educativa ante la diversidad*. Salamanca: Ed. Amarú.
- CENTER, Y.; WORD, J. (1987). "Teachers' attitudes towards integration of disabled children into regular schools". *The exceptional child*, 31(1), pàg. 41-56.
- CONINE, T.A. (1969). "Acceptance or rejection of disabled persons by teachers". *The Journal of School Health*, 39, pàg. 278-281.
- DEPAUW, K.P.; GOC KARP, G. (1990). "Attitudes of selected college students toward including disabled individuals in integrated settings". A G. Doll-Tepper et al. (Eds.), *Adapted physical activity*. Berlin: Springer Verlag.
- DONALDSON, J. (1980). "Changing attitudes toward handicaps persons: A review of researchs". *Exceptional children*, 46, pàg. 504-514.
- DUEÑAS BUEY, M.L. (1991). *La integración escolar: Aproximación a su Teoría y a su Práctica*. Madrid: Cuadernos de la UNED.
- ECHEBARRIA MERINO, E. (1990). "Integración de personas con deficiencia mental en actividades de tiempo libre". *Siglo Cero*, 132.
- EGIDO, I.; HERNÁNDEZ, C. (1993). "El sistema Educativo". *Cuadernos de Pedagogía*, nº 210.
- ESCÁMEZ SÁNCHEZ, J.; ORTEGA RUIZ, P. (1986). *La enseñanza de actitudes y valores*. València: Nau llibres.
- FABRA, M. I. (1992). *El professorat de la Reforma*. Barcelona: Ed. Barcanova S.A.
- GARCÍA CABERO, M.; GARCÍA SÁNCHEZ, J.N.; GARCÍA GONZÁLEZ, M.J.; RODRÍGUEZ BRAVO, C. (1991). "Actitudes de los maestros hacia la integración". *Siglo Cero*, 138. Federación Española de Deportes.
- GARCÍA RUSO, H. (1993). *La formación del profesorado de educación física: una propuesta de curriculum basada en la reflexión en la acción* (Tesi doctoral). Universidad de Santiago de Compostela.
- GARCÍA SÁNCHEZ, J.A. (1991). *Política educativa comunitaria: educación e integración especial*. Barcelona: Ed. Baixaren Universitaria.
- GENERALITAT DE CATALUNYA (1994). *Educació Primària: Barcelona-Ciutat* (Guies de centres). Barcelona: Departament d'Ensenyament.
- GRAS TORNERO, M. (1988). *Actitudes y cambio de actitud en los docentes durante el proceso de formación*. Tesi doctoral (microfitxa). Universitat Autònoma de Barcelona.
- GREENE, E.B. (1956). *Measurement of human behavior*. New York: The Odyssey Press.
- HERNÁNDEZ VÁZQUEZ, J. (1995). *Torpeza motriz: un modelo para la adecuación curricular*. Barcelona: EUB.
- JANSMA, P.; SHULTZ, B. (1982). "Validation and use of a mainstreaming attitude inventory with physical educators". *American Corrective Therapy Journal*, 36, pàg. 150-158.
- JONES, R.L. et al. (1981). "Attitudes and mainstreaming: Theoretical perspectives and review of research". A P.Bates (Ed.), *Mainstreaming: Our current knowledge base*. Minneapolis: University of Minneapolis.
- JONES, R.L.; GUSKIN, S.L. (1984). "Attitudes and attitude change in special education". En R.L. Jones (Ed.) *Attitudes and attitude change in special education: Theory and Practice*. Reston, VA: Council for exceptional children.
- KATZ, D.; STOTLAND, E. (1959). "A preliminary statement to a theory of attitudes structure and change". A S. Koch (De). *Psychology: A study of a science*. New York: McGraw-Hill.
- KATZ, G.; TANENBAUN, A.J. (1979). "Teachers' attitudes toward young deviant children". *Journal of Educational Psychology*, 11, pàg. 800-808.
- KELMAN, H.C. (1974). "Attitudes are alive and well and gainfully employed in the sphere of action". *American Psychologist*, 29, pàg. 310-324.
- KISABETH, K.; RICHARDSON, D. (1985). "Changing attitudes toward disabled individuals. The effect of one disabled person". *Therapeutic recreation Journal*, 19(2), pàg. 24-33.
- MATIA PORTILLO, V. (1993) "Hacia un nuevo modelo de educación especial: la formación del profesorado y el trabajo en equipo como aspectos claves". *Revista interuniversitaria de formación del profesorado*, 17, Maig-Agost.
- MCDANIEL, L. (1982). "Changing vocational teachers' attitudes toward the handicapped". *Exceptional Children*, 48, pàg. 377-378.
- PATRICK, G.D. (1987). "Improving attitudes toward disabled persons". *APAQ*, 4, pàg. 316-325.
- RIZZO, T.L.; VISPOEL, W.P. (1991). "Physical Educator' attributes and attitudes toward teaching students with handicaps". *APAQ*, 1, pàg. 4.
- RIZZO, T.L.; VISPOEL, W.P. (1992). "Changing attitudes about teaching students with handicaps". *APAQ*, 1, pàg. 54.
- RIZZO, T.L.; WRIGHT, R.G. (1987). "Secondary school physical educators' attitudes toward teaching students with handicaps". *American Corrective Therapy Journal*, 41, pàg. 52-55.
- SHERIF, M.; SHERIF, C.W. (1976). "La actitud como la categoría personal del individuo: el enfoque de implicación y juicio social de la actitud y del cambio de actitud". En G.F SUMMERS (de) *Medición de actitudes*. México: Trillas.
- STEPHENS, T.M.; BRAUN, B.L. (1980). "Measures of regular classroom teachers' attitudes toward handicapped children". *Exceptional children*, 46, pàg. 292-294.
- STEWART, C.G. (1988). "Modification of students attitudes toward disabled persons". *APAQ*, 5, pàg. 44-48.
- SUMMERS, G.F. (Ed) (1976). *Medición de actitudes*. México: Trillas.
- THOUSAND, J.; BURCHARDS, S. (1990). "Social integration: special education teachers attitudes and behaviors". *American Journal of Mental deficiency*, 94(4), pàg. 407-419.
- TORRES, J.A.; SÁNCHEZ, P. (1996). "Necesidad de reprofesionalización del docente para dar respuesta a la diversidad de los alumnos en el nuevo marco educativo". *A XIII Jornades d'Universitat i Educació*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona.
- TRIANDIS, H.C. (1974). *Actitudes y cambio de actitudes*. Barcelona: Toray-Mason.
- VERDUGO ALONSO, M.A. (1994). *Actitudes hacia las personas con minusvalía*. Madrid: Ministerio de Asuntos Sociales.
- WICKER, A.W. (1969). "Attitudes versus actions: The relationship of verbal and overt responses to attitude objects". *Journal of Social Issues*, 25, pàg. 41-78.

ANNEX 1

Protocol del qüestionari

Agraïm per endavant la vostra col·laboració en aquest projecte. Amb ell, volem donar a conèixer la situació en què es troba l'atenció a la diversitat a l'Educació física en els nostres centres docents.

Per això, demanem que ens respongueu al següent qüestionari. El primer bloc de preguntes tracta de l'adequació de la Formació Permanent i el segon bloc, sobre l'actitud del professorat d'Educació física de Primària davant la diversitat.

La vostra resposta requereix en la majoria de casos només d'una creu o una paraula. Excepcionalment se us demana algunes propostes o algun comentari. El qüestionari té una durada d'entre 15 i 20 minuts.

La informació serà tractada estadísticament i confidencialment, ja que no es pretén en cap moment l'anàlisi individual dels professors d'Educació física, sinó del col·lectiu global.

Hem de disculpar-nos perquè hem renunciat a utilitzar expressions que incloguin ambdós sexes (per ex.: nens/es) per facilitar la lectura del qüestionari. Malgrat tot, totes les preguntes es dirigeixen a ambdós sexes.

ENQUESTA

Dades inicials

Edat: _____ Sexe: _____

Experiència docent (anys): _____

Formació: _____

Etapa on exerceix:

- Primària
- Educació Secundària Obligatòria
- Batxillerat
- BUP
- Formació Professional

Situació actual:

- funcionari
- interí
- substituït
- altres

1. Coneix les propostes que planteja la Reforma educativa sobre l'atenció a la diversitat?
 - a) Les conec plenament
 - b) Les conec lleugerament
 - c) No les conec
2. Ha participat en activitats de formació permanent sobre alumnes amb necessitats educatives especials?
 - SÍ
 - NO
 - Si la resposta és SÍ, assenyalí quines activitats.
3. Creu que el sistema de formació inicial del professorat és adequat?
 - SÍ
 - NO
 - Si la resposta és NO, assenyalí les causes.
4. La posada en pràctica de l'atenció a la diversitat comporta:
 - a) Problemes per portar a terme l'ensenyament dels alumnes normals
 - b) Problemes per atendre els alumnes integrats
 - c) conflicte entre els professors
 - d) Altres problemes
5. La formació permanent hauria de centrar-se abans que res en els següents temes:

6. A què creu que es deu el rebuig de molts dels professors cap al fenomen de la integració?:
 - a) A la comprovació de la impossibilitat de portar a terme amb eficàcia el seu ensenyament davant la presència de nens amb problemes
 - b) A la consideració que és millor l'ensenyament dels nens disminuïts en centres específics
 - c) Altres motius (especifiqueu-los).
7. El professor que imparteix el seu ensenyament a l'escola ordinària amb nens integrats ha de posseir, a més de la formació adequada, les següents actituds:
 - a) _____
 - b) _____
 - b) _____
8. Considera que pot elaborar una adequació curricular individualitzada en Educació física?
 - a) Sí
 - b) Sí, però amb dificultats
 - c) No
9. Assenyalí els aspectes concrets en els quals falla la seva formació per a la docència amb alumnes amb necessitats educatives especials:
 - a) Elaboració d'adaptacions curriculars individuals
 - b) Organització de l'ensenyament a l'aula
 - c) Metodologia individualitzada i treball cooperatiu
 - d) Avaluació i seguiment
 - e) Altres (especifiqueu-los)
10. Ordeni segons la seva importància les actituds personals que creu el professor ha de tenir en l'ensenyament dels alumnes amb necessitats educatives especials:
____ salut, _____ capacitat d'empatia
____ autoacceptació _____ comprensió,
____ sentit ètic, _____ paciència,
____ capacitat de treball _____ sentit positiu de la vida
____ en equip, _____

A continuació, s'exposen tota una sèrie de qüestions sobre la necessitat i adequació de la formació permanent en relació a l'atenció a la diversitat en Educació física. Assenyali si en relació a elles està:

-2 = Totalment en desacord

-1 = Bastant en desacord

0 = Ni d'acord ni en desacord

+1 = Bastant d'acord

+2 = Totalment d'acord

11. La integració d'alumnes amb necessitats educatives especials a les classes d'Educació física és possible.
-2 -1 0 +1 +2
12. L'Administració dedica els mitjans suficients per a la formació permanent del professorat.
-2 -1 0 +1 +2
13. El treball en equip dels professors tutors, dels professors de suport i d'altres especialistes millora la qualitat d'ensenyament.
-2 -1 0 +1 +2
14. La formació del professorat és adequada per afrontar l'ensenyament de nens amb necessitats educatives especials.
-2 -1 0 +1 +2
15. La integració ha promogut el meu interès pel perfeccionament professional.
-2 -1 0 +1 +2
16. La formació permanent del professorat d'hauria de dur a terme en el propi centre de treball a través d'orientacions i suport d'altres professionals per tal de resoldre els problemes reals que sorgeixen en la seva activitat docent.
-2 -1 0 +1 +2
17. Les funcions del professor de suport és encarregar-se absolutament de l'ensenyament dels nens amb necessitats educatives especials mentre el professor tutor atén els altres nens.
-2 -1 0 +1 +2
18. La formació permanent del professorat s'hauria de fer mitjançant l'assistència a cursos impartits dins l'horari laboral.
-2 -1 0 +1 +2
19. El sistema actual de formació permanent del professorat és vàlid.
-2 -1 0 +1 +2
20. La formació permanent és important per millorar la tasca docent dels professors amb nens d'integració.
-2 -1 0 +1 +2
21. Els responsables de l'Administració que estan a favor de la integració estan més interessats en decisions de tipus financer que en l'adequació educativa a l'escola.
-2 -1 0 +1 +2
22. La integració tendeix a ser imposada més que a realitzar-se una divulgació i informació sobre aquesta.
-2 -1 0 +1 +2

OBSERVACIONS:

Per acabar, s'exposen tota una sèrie de qüestions sobre coneixements previs de determinades deficiències i la seva inclusió a classe. Assenyali si està en relació amb elles:

-2 = Totalment en desacord

-1 = Bastant en desacord

0 = Ni d'acord ni en desacord

+1 = Bastant d'acord

+2 = Totalment d'acord

23. La majoria de les actuacions que els professors fan amb els alumnes normals a classe són apropiades per als alumnes amb necessitats educatives especials.
-2 -1 0 +1 +2
24. Els centres tenen els mitjans i recursos materials necessaris per a l'atenció a la diversitat.
-2 -1 0 +1 +2
25. Els professors d'Educació especial porten a terme l'ensenyament de tipus diagnòstic prescriptiu més adequadament que els professors d'educació normal.
-2 -1 0 +1 +2
26. Els nens amb necessitats educatives especials han de centrar l'atenció del professor.
-2 -1 0 +1 +2
27. Per a cada tipus d'alumne amb necessitats educatives especials es requereix una sessió d'Educació física concreta, per la qual cosa no és convenient tenir persones amb diferents deficiències en una mateixa classe.
-2 -1 0 +1 +2
28. Per als alumnes amb discapacitat sensorial és aconsellable la presència d'un professor de reforç a l'aula d'Educació física.
-2 -1 0 +1 +2
29. Per als alumnes amb discapacitat psíquica, la seva atenció a les institucions especials contribueix millor a la seva educació.
-2 -1 0 +1 +2
30. Els alumnes amb discapacitat física se senten a disgust, perquè no poden rendir com la resta dels seus companys a la classe d'Educació física.
-2 -1 0 +1 +2
31. En aquest apartat, podeu expressar aquelles opinions pel que fa al tema de la diversitat que desitjaria que fossin escoltades per l'Administració.
-2 -1 0 +1 +2